

УДК 331.2

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Семенова Л.Ю., Шаповал А.Ю.

Університет митної справи та фінансів

У статті досліджуються соціальна політика підприємства, її мета та засоби. Визначено інструменти реалізації соціальної політики як складові його механізму. Розглянуто соціальну відповідальність як новий стратегічний напрям соціального розвитку підприємства. Предметом дослідження є теоретичні основи і методичні рекомендації щодо формування соціальної політики підприємства. Запропоновано рекомендації для підвищення ефективності соціальної політики підприємства.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, соціальні витрати, відповідальність, управління персоналом.

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкових відносин ефективно функціонування діяльності підприємства прямо пов'язане з удосконаленням і розвитком його соціальної політики. Соціальна політика формує сприятливі умови діяльності працівників на підприємстві, виступає необхідним чинником реалізації персоналом своїх здібностей і можливостей. Без відповідних соціальних умов складно досягти стратегічних цілей підприємства. Соціальна політика підприємства має як внутрішню, так і зовнішню середу. При цьому, якщо у внутрішньому середовищі (структурі) на перший план виступає соціальна організація трудової діяльності людей і їх груп на підприємствах, то у зовнішньому середовищі – це, в першу чергу, задоволення суспільних потреб у певних товарах і послугах, а так само взаємодія з місцевими та регіональними спільнотами в розвитку соціальної інфраструктури, участь в реалізації територіальних соціальних програм. При цьому виявляється протиріччя між підприємством і територіальними (місцевими) органами: чим більше підприємство вкладає в соціальну політику території, тим менше у нього коштів для внутрішнього соціального розвитку. В рамках цієї проблеми особливо проявляються питання соціальної відповідальності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у літературі приділяється багато уваги питанню соціальної політики підприємств. Проте важливим питанням залишається захист від зниження життєвого рівня працюючих і від безробіття, а на конкретному підприємстві – це турбота про умови й утримування праці, організації і системи оплати праці працівників. Багато важливих функцій з соціального захисту працюючого населення здійснюється саме на рівні підприємства, хоча на соціальному захисті зав'язана ціла система соціальних інститутів. Так, у розвиток теорії та практики соціального захисту працівників на рівні підприємства значний вклад зробили В. Сопко, В. Пархоменко [12] та Т. О. Стрибулович [13, с. 186-188], які у своїх роботах розглядали соціальні витрати підприємства, зокрема вітчизняний та зарубіжний досвід ідентифікації соціальних витрат, О. Пацула [10, с. 26], яка досліджувала соціальні витрати підприємства, розробила їх класифікацію, В. В. Болюбах [1, с. 154-157] зосередила увагу на обов'язковій складовій соціального захисту, визначивши основні напрями по-

кращення рівня соціально-трудових відносин на підприємстві.

Вивченню окремих питань теорії і практики управління соціально-політичними процесами, соціальним захистом та соціальним розвитком на макро- та макrorівнях присвячені роботи А. Гриненко [5, с. 285-300]. Питання формування і реалізації соціальної політики підприємства в транзитивній економіці розглядала Н. А. Балтачєєва [2, с.14-21]. Механізм управління витратами на соціальний захист працівників підприємств наведений у роботі Г. Г. Фоменко [15, с. 171-177]. Іншим дослідником, В. А. Вовк, було обґрунтовано доцільність аналізу ціннісних орієнтацій споживачів у контексті формування соціальної політики підприємства [4, с. 301-307]. Слід зазначити, що визначенню соціальної політики держави вітчизняні та зарубіжні дослідники приділяють велику увагу, а що стосується соціальної політики підприємства, то вона вивчена недостатньо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. До останнього часу основна увага приділялася переважно питанням соціальної політики держави, націленої на подолання бідності і захист малозабезпечених верств населення. Між тим соціальній політиці підприємства не приділялося належної уваги: сфера соціальної політики підприємства обмежувалася проблемами поліпшення професійної підготовки і охорони праці; соціальна політика підприємства реалізовувалася переважно через розвиток соціальної інфраструктури підприємства. Схиляючись до більш прагматичного підходу щодо розв'язання соціальних проблем найманих працівників необхідно більш повною мірою розробити теоретичні та практичні питання формування оптимальної соціальної політики підприємства.

Метою даної статті є аналіз соціальної політики підприємства та визначення основних напрямів удосконалення соціальної політики підприємства з урахуванням сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні спостерігається усвідомлення необхідності підвищення соціальної відповідальності підприємства перед суспільством і забезпечення конкретних соціальних потреб (персоналу, споживачів, товариств в цілому), що обґрунтовує необхідність вивчення соціальної політики підприємства і ролі в ній людського фактора [7].

Соціальна політика в цілому і соціальна політика підприємства зокрема базуються на таких загальнолюдських філософських цінностях, як право на життя, свобода, рівність, відсутність дискримінації, справедливість, солідарність, соціальна відповідальність тощо [4, с. 302]. Саме такі цінності є основою пояснення будь-якої проблеми і вибору відповідної альтернативи соціальної політики. У соціальній діяльності підприємства загальні установки соціальної політики конкретизуються стосовно до специфічних умов трудового колективу окремого підприємства.

Під соціальною політикою підприємства більшість дослідників розуміють управління процесом надання послуг соціального характеру співробітникам організації та членам їхніх родин [5, с. 285-286]. Соціальна політика підприємства – це комплекс заходів, що проводяться з метою вирішення різноманітних соціально-побутових проблем працівників, для мотивації персоналу та підвищення ефективності праці [14]. Об'єктом соціальної політики підприємства є: працівники підприємства (працюючі та ті, що вийшли на пенсію або перебувають у відпустці); члени родин працівників; інші громадяни, яким соціальні послуги надаються добровільно на благодійній основі. Предметом соціальної політики на підприємстві є надання грошових і ривноцінних їм послуг працівникам підприємства, членам їх родин та іншим громадянам, яким соціальні послуги надаються добровільно на благодійній основі.

Соціальна система підприємства – система соціального захисту, забезпечення необхідних умов праці, продуктивності зайнятості працівників та адекватності оплати їхньої праці, розвитку і використання їх творчої ініціативи, підвищення їх загальноосвітнього рівня та професійного зростання, формування та підтримка трудових відносин та соціального партнерства, впливу поліпшення житлових і культурно-побутових умов працюючих, а також здійснення інших заходів соціального характеру [11].

Соціальна політика підприємства ґрунтується на таких принципах як: мотивація робітників, підвищення їх самовираження в роботі; матеріальне стимулювання, врахування матеріальних і нематеріальних потреб і інтересів співробітників; доступність і гласність видатків підприємства; недублюваність соціальних потреб, що вже в достатній мірі задоволені державними або іншими суспільними інститутами; врахування зростаючих життєвих стандартів і системи цінностей суспільства.

Головною метою соціальної політики підприємства є реалізація концепції гідної праці та підвищення якості трудового життя. Мета соціальної політики підприємства вказана на рис. 1.

В організації соціальної діяльності підприємства можна виділити три основні рівні, які мають відносну самостійність і в той же час знаходяться в ієрархічному взаємозв'язку (рис. 2). Така ієрархічність рівнів соціальної діяльності забезпечує її концептуальність, масштабність, системний взаємозв'язок соціально значущих заходів між собою.

Соціальні цілі підприємства повинні бути пов'язані з визначенням вибору орієнтирів і спрямованості соціальних процесів, пов'язаних з умовами, якістю і рівнем життя працівників,

із задоволенням соціальних потреб та інтересів його суб'єктів. Їх досягнення можливе шляхом вирішення проблем матеріального добробуту, соціальної підтримки і захисту персоналу. Цілі соціальної політики як для персоналу, так і для суспільства визначаються сукупністю чинників, що характеризують підприємство і особливості його внутрішнього і зовнішнього середовища.

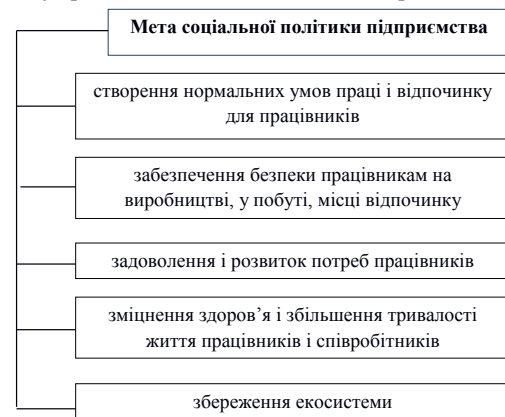

Рис. 1. Мета соціальної політики підприємства

Джерело: розробка авторів за джерелом [5, с. 287]

Рис. 2. Рівні соціальної діяльності підприємств

Джерело: розробка авторів за джерелом [2, с. 14-21]

В результаті проведення на підприємстві соціальної політики можуть бути отримані такі показники як ріст продуктивності праці робітників, збільшення обсягу і якості виробництва та поліпшення результатів діяльності підприємства.

Для здійснення економічної діяльності підприємства соціальна політика, що на ньому реалізується, повинна враховувати наявний стратегічний ресурс, який полягає в інтелектуальному, людському і соціальному капіталі, раціональне і ефективне використання якого дозволить підприємству бути конкурентоздатним на ринку [2, с. 14-21].

Для забезпечення соціальних потреб підприємства керівництву необхідно визначити вартісну оцінку можливостей та виявити джерела фінансування (табл. 1). [3, с. 3].

Отже, задоволення потреб різних соціальних груп можливо лише при ефективній діяльності підприємства, а саме розміру прибутку, який може бути спрямований на реалізацію соціальних та інших потреб.

Сьогодні одним із головних засобів управління соціальними процесами на підприємстві є план соціальної політики, при розробці якого в центрі

Таблиця 1

Способи реалізації підприємством соціальної політики

Соціальні групи	Способи реалізації	Джерела фінансування
Власники підприємства	Сплата дивідендів. Нарахування та виплата відсотків за акціями	Прибуток підприємства.
Персонал підприємства	Забезпечення справедливого матеріального винагородження працівників.	Собівартість продукції (послуг). Прибуток підприємства.
Постачальники	Своєчасна оплата матеріальних ресурсів. Сплата штрафів, пені або неустойки.	Собівартість продукції. Інші витрати звичайної діяльності. Прибуток підприємства.
Споживачі	Удосконалення якості та зменшення вартості продукції (послуг).	Собівартість продукції (послуг).
Суспільство	Сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Поліпшення житлово-побутових і соціально-культурних умов працюючих	Собівартість продукції (послуг). Прибуток підприємства. Інші витрати звичайної діяльності.

Джерело: [6, с. 16]

уваги стоять проблеми поліпшення умов праці для всіх категорій персоналу, створення сфери соціального обслуговування безпосередньо на виробництві, розвитку соціальної інфраструктури і забезпечення умов для здорового побуту, відпочинку працівників і їх сімей [14].

У ході реалізації планів соціальної політики підприємства розробляється низка заходів, спрямованих на поліпшення діяльності і добробуту як трудових колективів, так і працівника зокрема.

Практика соціальної політики рекомендує такі структурні елементи плану [8]:

- удосконалення соціальної структури виробничого колективу;
- поліпшення умов і охорони праці, зміцнення здоров'я працюючих;
- забезпечення справедливого матеріального винагородження працівників; поліпшення житлово-побутових і соціально-культурних умов працюючих та членів їх сімей;
- надання працівникам підприємств додаткового «соціального пакета» і різноманітних соціальних послуг;
- виховна робота в колективі і підвищення трудової та громадської активності працівників.

Як показують дослідження, проведені на підприємствах України [6], пріоритетним напрямом соціальної політики має бути забезпечення достатнього для відтворення робочої сили рівня матеріального винагородження персоналу. У сучасних умовах для більшості працівників оплата праці є єдиним джерелом доходу, тому саме від її рівня залежить добробут населення. Тому запропоновані заходи щодо розвитку соціальної політики підприємства.

Список літератури:

1. Болюбах В. В. Соціальний захист працівників на підприємствах / В. В. Болюбах // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3(57). – С. 154-157.
2. Балтачєєва Н. А. Формування і реалізація соціальної політики підприємства в транзитивній економіці / Н. А. Балтачєєва // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2008. – № 32. – С. 14-21.
3. Богданова Т. І. Особливості формування соціальної політики сучасного підприємства / Т. І. Богданова. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua>
4. Вовк В. А. Можливості застосування ціннісних орієнтацій споживачів у контексті формування соціальної політики підприємства / В. А. Вовк // Науково-технічний збірник. – 2014. – № 113. – С. 301-307.
5. Гриненко А. М. Соціальна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
6. Задирак Д. Социальная ответственность бизнеса / Д. Задирак, В. Сморгочкова // Социальное партнерство. – № 2. – 2008. – С. 14-18.
7. Лисица Н. М., Вовк В. А. Социальная политика предприятия на основе социально-этичного маркетинга // Экономика розвитку. – № 1. – С. 104-106.
8. Лихачева О. Н. Социальное планирование на предприятии: учебное пособие / Лихачева О. Н. – М.: ООО «ТК Велби», 2012. – 264 с.

Висновки і перспективи подальших розробок. Соціальну політику підприємства необхідно розглядати у взаємодії з соціальною політикою держави, так як діяльність підприємства в соціальній сфері обумовлена соціальною політикою і орієнтується на її загальні закономірності та сприяє досягненню основних цілей. У соціальній діяльності підприємства загальні установки соціальної політики конкретизуються стосовно специфічних умов трудового колективу окремого підприємства. Це дозволяє більш ефективно вирішувати як загальнодержавні соціальні питання, так і проблеми соціального розвитку окремих колективів, вишукувати резерви і варіанти, які доповнюють загальнодержавні заходи.

На наш погляд, соціальна політика підприємства це, перш за все, розвиток її соціального середовища, яка включає соціальну інфраструктуру, персонал, а також системи, які впливають на якість трудового життя працівника (тобто ступінь задоволення їхніх потреб за допомогою праці в даній організації). Підприємство, мета якого створювати кращі, ніж у конкурентів, товари і послуги, і своїм співробітникам зазвичай пропонує більше, ніж тільки встановлений законом або тарифною угодою мінімум. Підприємство, що прагне досягти якісно вищого рівня конкурентоспроможності, не можуть функціонувати на базі мислення в категоріях мінімального стандарту. Це стосується і якості продукції та оплати праці працівників та їх способу мислення. Такі підприємства досягають успіху тоді, коли співробітники на собі відчувають, що їхня фірма створює кращі умови, ніж на інших підприємствах.

9. Механізм мотивації управлінського персоналу: наукове видання / М. С. Дороніна, Л. О. Сасіна, В. М. Лугова та ін. – Х.: АдВА, 2009. – 240 с.
10. Пацула О. І. Соціальні витрати підприємства та їхня класифікація / О. І. Пацула // Вісник КНТЕУ. – 2006. – № 3. – С. 26.
11. Слезингер Г. Э. Социальная экономика: Учебник. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2001. – 368 с.
12. Сопко В. В. Бухгалтерський облік у підприємницькій діяльності / В. В. Сопко, В. Н. Пархоменко. – К.: Техніка, 1993. – 222 с.
13. Стрибулевич Т. О. Зарубіжний та вітчизняний досвід ідентифікації соціальних витрат в обліково-аналітичних системах / Т. О. Стрибулевич // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 186-188.
14. Соціальна політика та економічна безпека / під заг. ред. Є. І. Крихітіна. – Донецьк: Каштан, 2014. – 336 с.
15. Фоменко Г. Г. Механізм управління витратами на соціальний захист працівників підприємств / Г. Г. Фоменко // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2012. – № 2. – С. 171-177.
16. Ярова Л. В. Соціальна політика України в контексті європейської інтеграції [Текст]: монографія / Л. В. Ярова. – Держ. заклад «Південноукр. нац.пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – О.: Фенікс, 2011. – 320 с.

Семёнова Л.Ю., Шаповал А.Ю.

Университет таможенного дела и финансов

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА ПРЕДПРИЯТИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

В статье исследуются социальная политика предприятия, ее цель и средства. Определены инструменты реализации социальной политики как составляющие его механизма. Рассмотрены социальную ответственность как новый стратегическое направление социального развития предприятия. Предметом исследования являются теоретические основы и методические рекомендации по формированию социальной политики предприятия. Предложены рекомендации для повышения эффективности социальной политики предприятия.

Ключевые слова: социальная политика, социальная защита, социальные расходы, ответственность, управление персоналом.

Semenova L.Y., Shapoval A.Y.

University of Customs and Finance

SOCIAL POLICY AS A COMPONENT OF THE ENTERPRISE SOCIAL POLICY

Summary

In the article social site policy, its ends and means are investigated. Tools of realisation of social policy as making its mechanism are defined. We consider social responsibility as a new strategic direction of social development. The subject of research are theoretical bases and methodical recommendations on formation of social policy. The recommendations for improvement of the effectiveness of social site policy are offered.

Keywords: social policy, social protection, social spending, responsibility, personnel management.